

Приведення до відповідності чинників внутрішнього та зовнішнього середовища дозволяють отримувати значно вищий ефект ніж при використанні цих складових окремо, формуючи, таким чином, синергічний ефект системного підходу.

Керівник науковий: к.е.н. Євтушок О.В.

Література:

1. Войнаренко М. Т. Діловий алгоритм розв'язання задачі вибору оптимальних варіантів розвитку підприємства. *Економіка України* 2012. №6. С. 37-42/
2. Осовська Г. В. Основи менеджменту URL: <https://library.if.ua/book/3/458.html>.

УДК 336.226.11

ПОДАТКОВА АМНІСТІЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Дяченко О.П.

*доктор наук з державного управління,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Одеський державний аграрний університет,
м. Одеса, Україна*

Анотація. Досліджено особливості проведення податкової амністії в різних країнах світу та виокремлено позитивний досвід з метою його імплементації у вітчизняних реаліях. Податкова амністія, яка являє собою процес легалізації незадекларованих доходів населення країни, є стимулом до виведення капіталів із тіні, має як позитивні так і негативні сторони. Позитивними сторонами проведення податкової амністії виступають наступні: наповнення бюджету країни, зменшення витрат на боротьбу з нелегальними доходами та повернення виведених капіталів, що інвестуються в національну економіку.

Ключові слова: тіньова економіка, податки, податкова амністія, бюджет, декларування.

Постановка проблеми. Кризові явища як у світовій, так і в національній економіці, які загострилися через пандемію Covid-19 призвели до проблем залучення додаткових ресурсів в економіку кожної країни світу. Високий рівень тіньової економіки, що був характерний для національної економіки негативно позначається на всіх макроекономічних показниках розвитку держави.

Тіньова економіка і до сьогоднішнього дня є важливим джерелом доходів населення, витрати яких значною мірою перевищують офіційні доходи. Тінізація економіки викликана та одночасно призводить до обігу значної частини готівки поза банківською системою. Тіньова економіка викликає доволі високий рівень корупції у державних органах влади, як на місцевому, так і державному рівні.

Важливою проблемою, з приводу якої періодично піднімається питання, є втеча капіталів (capital flight) за межі країни. За різними оцінками, за останні десять років з України вивезено від \$50 до \$100 млрд, які здебільшого осіли в офшорних зонах, про що свідчать останні викриття інформації в мережі Internet стосовно власників капіталів які знаходяться в офшорних зонах.

Саме одним із шляхів протидії вказаним вище негативним явищам національної економіки і є проведення податкової амністії до якої вдавалися багато країн світу, що відносяться як до розвинених так і до розвиваючих держав.

Дослідженням питань легалізації тіньових доходів, зокрема і проведенням податкових амністій, займалися І.Безпалько, З. Варналій, В. Предборський, О. Турчинов, С. Тігіпко, А. Яценюк та інші вчені.

Виклад основних матеріалів. Основною метою проведення податкової амністії є легалізація капіталу та детінізація економіки. Податкова амністія як інструмент фіскального регулювання має окрім позитивних наслідків, таких як виведення доходу з тіні,

поповнення бюджету (податкова амністія в Бельгії), також і ризики пов'язані з подальшим приховуванням доходів, у разі якщо це неодноразове явище, а буде повторюватися з певною періодичністю в майбутньому: платники податків отримують помилковий сигнал від держави, що несплата податків може бути [1, с. 34].

Крім протидії негативним явищам, що відбуваються в економіці країн світу, в тому числі і в Україні, зокрема: тіньова економіка, втеча капіталів за кордон та інші, важливим стимулом до амністії у світовій практиці є незадовільний стан державних фінансів. Замість того, щоб працювати над відновленням сплати податків уряди країн намагаються збільшити дохідну частину державного бюджету на певний відсоток, що звичайно є короткостроковим інтересом.

Ефективність податкових амністій залежить значною мірою від рівня довіри до влади. Найбільш успішними в різних країнах світу були амністії, що проводилися новою владою, що прийшла на зміну старій та перебувала на післявиборчій хвилі популярності.

Розглянемо на прикладі даних таблиці 1 ефективність проведених податкових амністій різних країн світу.

Як вказують показники таблиці, найбільш успішними по показникам задекларовано та надходжень до бюджету, був досвід проведення податкових амністій в Індонезії, Аргентині, Німеччині та Італії. Проте дані показники не можуть свідчити про однозначність успіху проведених акцій, адже в кожній країні існує своя історія та специфіка їх проведення.

Досвід податкових амністій в Індонезії, який складає 60 років вказує, на низьку ефективність даного процесу без попередньої кваліфікованої та глибокої підготовки. Лише остання проведена в 2016 році податкова амністія призвела до певного "прориву" в даній царині. Спочатку декларування відбувалося доволі мляво через незначну довіру до влади та часту зміну законодавчого поля, але згодом після декларування своїх статків окремим заможними громадянами країни, які повірили владі, доволі значна частина капіталів була виведена з "тіні". Можновладці не досягли запланованих 11,6 млрд. дол. спеціального податку, але зібрані 8 млрд. дол. та повернуті в країну 11 млрд. дол. у вигляді інвестицій стали важливим позитивним фактором проведеної амністії.

Таблиця 1

Результати проведених податкових амністій в різних країнах світу

Країна	Роки	Задекларовано, млрд. дол.	Сплачено до бюджету, млрд. дол.	Ставка податку, %
Індонезія	2016-2017	366,0	8,0	-
Аргентина	2016-2017	117,0	9,5	0-10
Індія	1997	8,0	2,5	30
	2016	9,5	4,1	45
Італія	2001-2002	73,0	1,4	2,5
	2009	80,0	4,0	5
Німеччина	2004-2005	-	1,2	25-35
Ірландія	1986	-	0,75	-
Бельгія	2015	3,0	0,83	25-30
Казахстан	2001	0,5	0,0	0
	2006-2007	6,7	0,67	10
Грузія	2005	3,5 млн. дол.	35 тис. дол.	1
Росія	2007	1,1	0,1	13

Джерело: Розраховано за даними джерел 1 та 2

В Італії, Аргентині та Індії проведення податкових амністій є доволі частим та поширеним явищем, їх кількість перевищила однозначні числа. В Індії спроби провести успішну податкову амністію розпочалися ще в середині ХХ століття, а успіх прийшов лише частково в 1997 році та в 2016 році. Аргентинський досвід проведення податкових амністій вказує на її успішність лише через наявність довіри до влади. Саме в 2017 році була проведена найуспішніша акція, що принесла значний успіх в даній справі.

Що ж стосується досвіду проведення пострадянськими країнами податкових амністій, то майже всі країни, що проводили вказані акції зазнали невдач, особливо це стосується Грузії та Казахстану. Проведення податкової амністії в Росії почалося з часів її незалежності, але найбільш активно даний процес запустили, починаючи з 2014 року, що триває і по даний час. За даний період було легалізовано біля 40 млрд. дол.

Однак позитивний вплив податкової амністії можливий лише за умови дотримання ряду конкретних критеріїв та вимог:

- закон повинен чітко визначити механізм податкової амністії та забезпечити відсутність прямої відповідальності за податкові порушення та несплату податків;

- амністія має бути ґрунтуватися на досягненні і соціальної злагоди та взаєморозуміння між державою та платниками податків;

- амністія не повинна піддаватися дискримінації, тобто має визначати рівні переваги та переваги для всіх платників податків, щоб уникнути негативного впливу, при якому незадоволені процесом амністії збільшать обсяг тіньового капіталу;

- не має бути впевненості платників податків і в подальшому списанні боргових зобов'язань і можливості надалі несплатувати податки свої борги безістотно негативного впливу на них.

В Україні вже мала місце податкова амністія, у вигляді так званого податкового компромісу, що було визначено у Законі України №63 – VIII від 25.12.2014 р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей уточнення податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість у разі застосування податкового компромісу», який набрав чинності з 17.01.2015 р. [3].

Висновки. Податкова амністія може бути одноразовою акцією або проводитися багато разів, що залежить від успішності проведених акцій. Зокрема, окремі країни здійснюють амністії з інтервалом у 5–10 років та з різним ступенем успішності.

Окремі вчені та політики підтримують амністію, розраховуючи на успіх, вказуючи на сумнівний досвід Італії, Індонезії чи Аргентини, проте на нашу думку доречно здійснювати порівняння з пострадянськими країнами, які ближче до України за напрямом свого розвитку та ментальністю, особливо в аспекті довіри до органів державної влади. Їхній же досвід свідчить про не досить вдалі проведені акції амністування тіньових капіталів.

Звичайно податкова амністія не виступає панацеєю від усіх проблем розвитку економіки, а є лише одним з напрямів поліпшення бізнес-клімату, що неможливо здійснити без реформи судів, податкової системи та правоохоронних органів. В іншому випадку населення різко не змінить свого ставлення до держави та органів влади тому проведення податкової амністії може не мати тих наслідків на які розраховує керівництво держави.

Література:

1. Сльозко О.О., Глазова А.Б. Позитивний досвід податкових амністій розвинутих країн для України. *Світова економіка та міжнародні відносини*. 2015. №5. С. 27-35.

2. Безпалько І.Р. Перспективи використання світового досвіду податкової амністії в Україні. *Наукові записки*. 2011. № 4 (37). С. 30-34.

3. «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей уточнення податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість у разі застосування податкового компромісу» URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T140063.html